

Panel SURADNJA SRODNIH KNJIŽNICA I ZNAČAJ DRŽAVNIH INFORMACIJA ZA ŠIRU DRUŠTVENU ZAJEDNICU

Edita Bačić

Pravni fakultet u Splitu
edita@pravst.hr

Blaženka Peradenić-Kotur

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
bkotur@nsk.hr

Sažetak

Autorice predstavljaju rezultate višegodišnje regionalne suradnje pravnih i srodnih knjižnica koja je započela neformalnom inicijativom Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mariboru prije sedam godina (2003.) i nekoliko godina kasnije dovela do formalnog osnivanja međunarodne uduge pod nazivom *Društvo bibliotekara pravnih i srodnih biblioteka Jugoistočne Europe*. Zahvaljujući početnoj komunikaciji, članice udruge i dalje uspješno promiču svoje ciljeve koji se prvenstveno odnose na provođenje različitih aktivnosti međuknjižnične suradnje pravnih i srodnih knjižnica, regionalno umreživanje, međunarodnu suradnju i otvoreni pristup pravnom znanju i praksi. Rad je predstavljen kao dio šire rasprave na temu – *Suradnja srodnih knjižnica i značaj državnih informacija za širu društvenu zajednicu* u sklopu Panel izlaganja održanog na 37. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva.

1. Uvod

Pripremajući se za sudjelovanje na 37. Skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva koja je ove godine tematski bila vrlo široko postavljena (Knjižnice u zajednici), Radna grupa za pravne i srodne knjižnice i Komisija za državne informacije i službene publikacije prepoznale su mogućnost zajedničkog nastupa i organizirale panel izlaganje na temu: *Suradnja srodnih knjižnica i značaj državnih informacija za širu društvenu zajednicu*. Sadržaj panel izlaganja bio je u potpunosti usklađen s temom Skupštine jednako kao i s osnovnim ciljevima rada Komisije za državne informacije i službene publikacije, a to su osiguranje temeljnoga ljudskog prava na sveopću slobodu i dostupnost informacija o državnoj politici i njenim aktivnostima. Komisija je u svom djelovanju posebno usmjerena na zajednicu knjižnica koje su u sastavu državnih tijela, odnosno tijela sa službenom zadaćom

koja su politički odgovorna za središnju državnu vlast, za ministarstva ili državne agencije. Sve to zajedno usko povezuje rad Komisije za državne informacije i službene publikacije s djelovanjem i ciljevima Radne grupe za pravne i srodne knjižnice, čija je osnovna svrha okupljanje predstavnika različitih tipova pravnih i srodnih knjižnica (u koje spadaju i knjižnice državnih tijela) radi unapređivanja kvalitete knjižničnih usluga, funkcionalne povezanosti knjižnica i promoviranja značenja prava i pravnih propisa za znanstvenu, stručnu i širu društvenu zajednicu. Važno je još istaknuti da Komisija za državne informacije stalno radi i na povezivanju knjižničara, informacijskih specijalista, dokumentacijskih stručnjaka i državnih tijela kao izdavača s namjerom promicanja suradnje između izdavača i korisnika službenih publikacija, što u budućnosti otvara nove mogućnosti za partnerstvo i suradnju ne samo srodnih knjižnica, nego i srodnih struka.

U sklopu panela izložena su domaća i međunarodna iskustva na temu suradnje pravnih i srodnih knjižnica, a prezentirane su zbirke i usluge pojedinih knjižnica čiji je osnovni sadržaj usko specijaliziran, ali zbog svoje važnosti istovremeno spada i u skupinu onih koji pokrivaju interese šire društvene zajednice. U prvom redu, okvirno je predstavljen rad Zbirke službenih publikacija Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu¹ koja je od samih početaka aktivno uključena u regionalnu suradnju pravnih i srodnih knjižnica, zatim su svi sudionici imali prigodu upoznati sadržaj vrlo vrijednog fonda knjižnice Hrvatskoga državnog arhiva² koji se odnosi na javne informacije od širokoga društvenog interesa i na kraju, predstavljene su i usluge Hrvatske informacijsko-dokumentacijske referalne agencije (HIDRA), posebno tražilice pravnih propisa CADIAL.³ Tražilica je nastala kao rezultat međunarodnog projekta *Computer Aided Document Indexing for Accessing Legislation*, a osnovni cilj projekta bio je osigurati podgradnju za trajnu dostupnost pravnih propisa Republike Hrvatske u nacionalnom i višejezičnom okruženju Europske unije. Tražilicom CADIAL moguće je pretraživati cjelovitu zbirku elektroničkih pravnih propisa, međusobno povezanih i sadržajno označenih deskriptorima Eurovoca, a pored toga HIDRA provodi i šire poučavanje iz područja dostupnosti javnih službenih informacijskih izvora. Obrazovni programi prvenstveno su namijenjeni djelatnicima tijela javne vlasti, informacijskim stručnjacima, ali i svima ostalim zainteresiranim korisnicima.⁴ Za potrebe ovog rada, čija je osnovna tema suradnja srodnih knjižnica, detaljnije predstavljamo iskustva

¹ Sadržaj Zbirke službenih publikacija Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu predstavila je kolegica Irena Pilaš, predsjednica Komisije za državne informacije i službene publikacije.

² O sadržaju i dostupnosti fonda knjižnice Hrvatskoga državnog arhiva izlagala je kolegica Alisa Martek, ravnateljica knjižnice Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu.

³ U sklopu panela Suradnja srodnih knjižnica i značaj državnih informacija za širu društvenu zajednicu, kolegica Danica Horvat predstavila je mogućnosti pretraživanja pravnih propisa i tražilicu CADIAL.

⁴ Više o tome vidi: HIDRA-Edukacija [citirano: 2010-11-15]. Dostupno na: http://www.hidra.hr/cro/o_hidri/edukacija

vezana uz izlaganje o regionalnoj suradnji pravnih i srodnih knjižnica te navodimo sve važnije zaključke panel izlaganja.

2. Regionalna suradnja

Inicijativa za regionalnu suradnju knjižničara, predstavnika pravnih fakultetskih knjižnica u regiji krenula je iz Slovenije, točnije iz mariborskoga Pravnog fakulteta još 2003. Razlozi za to prvotno okupljane visokoškolskih knjižničara uglavnom su bili vezani uz razmjenu iskustava i ponovnu uspostavu prekinute međuknjižnične suradnje pravnih fakultetskih knjižnica iz neposrednog okruženja. Susret su dobro prihvatili svi sudionici, iako je iz programa bilo vidljivo da se krajnji smisao slovenske inicijative temeljio dobrim dijelom i na tržišnim interesima domaćina jer je upravo te godine u Sloveniji potpisan sporazum o uspostavi knjižnične mreže COBISS.Net, a pristupilo mu je mnogo zemalja iz regije. Danas je to kooperativni online bibliografski sustav i servis koji podržava mrežu više od 600 knjižnica.⁵

Dvije godine nakon mariborskog sastanka, regionalna suradnja se nastavlja, no ovog puta potaknuta je reformom visokog obrazovanja koja je 2005. zahvatila skoro čitavu regiju. Uvođenjem Bolonjskog procesa u rad visokoškolskih ustanova, u Hrvatskoj su 2004. počele korjenite i dugoročne promjene koje su vrlo brzo obuhvatile sve dijelove sustava visokog obrazovanja, pa tako i visokoškolske knjižnice. Očekivanja su bila velika, ali je praksa uskoro utvrdila da "Bolonja" ima i slabije strane. Ukupan postupak pokazao se znatno skuplji i zahtjevniji od početnih predviđanja tako da se 2010. godina kao rok krajnje prilagodbe u ovom trenutku možda može samo formalno prihvatiti, ali ne i do kraja sadržajno ispuniti. Opravdanost same reforme u osnovi je i dalje utemeljena, ali uz potrebu što skorijeg rješavanja niza financijskih i organizacijskih teškoća. Na žalost, ne idu nam u prilog niti sveopća financijska zbivanja, ni posebno složeno gospodarsko stanje u kome se nalazi Hrvatska. Kao što je već rečeno, regionalna suradnja pravnih knjižnica krenula je prije sedam godina kao neformalna strukovna razmjena, ali prvi konkretni rezultati koji su doveli do današnjeg umreživanja postignuti su 2005. u zaključcima regionalnoga Okruglog stola knjižničara⁶ organiziranog pod nazivom *Međubibliotečna suradnja pravnih i srodnih knjižnica u regiji – prilagodba Bolonjskom procesu*. Bio je to korak naprijed u odnosu na mariborsku inicijativu i to kako u pogledu samog sadržaja koji se više nije ograničavao samo na pravne, nego i na srodne knjižnice, tako i u načinu djelovanja. Okrugli stol održan je u sklopu već tradicionalnoga međunarodnog okupljanja znanstvenika, profesora

⁵ U pripremi za ulazak u mrežu su i knjižnice iz Bugarske, a očekuje se i uključivanje pojedinih knjižnica iz Kosova i Albanije [citirano: 2010-11-10]. Dostupno na: <http://www.cobiss.net/>

⁶ Prvi Okrugli stol održan je 2005. u Neumu u sklopu 3. Međunarodnog savjetovanja "Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse" u organizaciji Pravnog fakulteta u Mostaru i Pravnog fakulteta u Splitu, a zaključci sadrže i odluku o stvaranju buduće mreže pravnih i srodnih knjižnica.

ra i pravnik iz prakse, pa je to bila prigoda da mu prisustvuju i dekani pravnih fakulteta iz Mostara, Splita i Maribora. Dekani su u potpunosti podržali dogovor o načinu rada regionalne mreže knjižničara, te joj na neki način i osigurali legitimnost.⁷ Dugogodišnja nastojanja regionalne mreže urodila su plodom 2009., što je dovelo do formalnog osnivanja *Društva bibliotekara pravnih i srodnih biblioteka Jugoistočne Europe*.⁸ Danas je to kvalitetna nadogradnja dobrih poslovnih odnosa, a sutra to može biti put k međunarodnom tržištu znanja i novim izvorima sredstava za uspješno djelovanje naših knjižnica u partnerskom okruženju.

3. Budući razvoj regionalne mreže

Glavni ciljevi udruženja su promocija pravnih i srodnih knjižnica, međusobno umreživanje knjižnica i knjižničara, te otvoren pristup pravnim informacijama i pravnoj praksi u čitavoj regiji. Ova suradnja zanimljiva je različitim tipovima pravnih i srodnih knjižnica, ali posebne pogodnosti mogu imati visokoškolske knjižnice jer udruživanje omogućuje članicama mobilnost i lakše povezivanje u sklopu umreženih sveučilišnih sustava, što kod uže specijaliziranih knjižnica (u našem slučaju pravnih i srodnih knjižnica) može bitno utjecati na povećanje kvalitete usluga i uspostavu jedinstvenog standarda, što je također jedan od dugoročnih ciljeva ove suradnje.⁹ Mjerenje uspješnosti po načelu usporedbe srodnih knjižnica i to na temelju unaprijed postavljenih mjerila, preporuka je međunarodnih i hrvatskih smjernica razvoja visokoškolskih knjižnica. Podaci koji se vrednuju i mjerila vrednovanja moraju biti ujednačeni radi poredbenih analiza i kvalitativnih prosudbi, naročito kada su u pitanju specifični interesi specijaliziranih knjižnica. Upravo na tim sadržajima vidimo mogućnost za daljnje djelovanje regionalne mreže, a o utemeljenosti ovih smjernica možemo saznati više kroz različite dobre primjere iz međunarodne prakse.¹⁰

Kad govorimo o dosadašnjim postignućima mreže, uglavnom mislimo na vrlo dobre osobne kontakte koje smo uspostavili s kolegama iz čitave regije, izravnu međuknjižničnu razmjenu i pretpostavke za mobilnost i partnerstvo. Kratko-

⁷ Vidi više o tome: Bačić, Edita; Blaženka Peradenić-Kotur. Regionalna suradnja pravnih i srodnih knjižnica. // Iskorak prema novome knjižničnom sustavu Voyager : zbornik radova : 9. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Opatija, svibanj 2007. - Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008., str. 164-179.

⁸ Društvo je osnovano na Osnivačkoj skupštini u Beogradu 2008., a registrirano u Hrvatskoj 2009. sa sjedištem na Pravnom fakultetu u Splitu.

⁹ Vidi više o tome: Bačić, Edita ; Blaženka Peradenić-Kotur. Udruživanje srodnih visokoškolskih knjižnica u funkciji povećanja kvalitete usluga. // Uspostava kvalitete u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama – knjižnice u bolonjskom okruženju : zbornik radova : 10. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Opatija, svibanj 2008. - Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009., str. 115-128.

¹⁰ Primjeri sličnih udruženja najbrojniji su u SAD, ali vrlo dobre rezultate bilježe i europska udruženja pravnih i srodnih knjižnica kao što je to slučaj s British and Irish Association of Law Libraries (BIALL), osnovanog 1969. [citirano: 2010-11-15]. Dostupno na: <http://www.biall.org.uk/pages/about-biall.html>

ročni planovi za budući razvoj regionalne mreže uglavnom su vezani uz nastojanja da u što skorijem razdoblju unaprijedimo postojeće mrežne stranice Društva,¹¹ sve oblike međuknjižnične suradnje (razmjena publikacija, izdavaštvo, slobodan protok informacija općenito), a na pitanje što želimo postići dugoročno, mogli bi istaknuti sljedeće dugoročne ciljeve: zaštita strukovnog statusa visokoškolskih knjižničara, zagovaranje uloge i doprinosa knjižničara i informacijskih stručnjaka pravnoj struci i znanosti te utjecaj na podizanje kvalitete knjižničnih usluga u vlastitim sredinama.

Kao izazov za daljnji rad Društva, ostaje nam pitanje kako je to što smo planirali na razini regionalne mreže moguće ostvariti u praksi?

Prema dosadašnjem iskustvu, stečenom djelovanjem naše regionalne mreže, ali i poučeni iskustvima drugih, daleko većih i uspješnijih udruženja pravnih i srodnih knjižnica o čijim rezultatima smo mnogo puta raspravljali na našim sastancima i okruglim stolovima, zaključili smo nastaviti regionalnu suradnju prema sljedećim smjernicama:

- Organiziranim djelovanjem knjižničara na nacionalnom i međunarodnom planu;
- Stručnom kvalitetom;
- Partnerstvom srodnih knjižnica i zagovaranjem na nacionalnoj razini uz istovremeno i istovrsno zagovaranje na međunarodnoj razini;
- Podizanjem značenja knjižnice na institucionalnoj razini i u široj društvenoj zajednici.

Govoreći o potrebi zagovaranja na nacionalnoj razini u domaćim okolnostima, mislimo prvenstveno na djelovanje u sklopu Radne grupe za pravne i srodne knjižnice¹² Hrvatskoga knjižničarskog društva, koja je i nastala kao rezultat međunarodnih iskustava i dobre prakse. Podizanje značenja knjižnica na institucionalnoj razini i općenito u široj društvenoj zajednici jedno je od strateških opredjeljenja svih knjižničara pa tako i pravnih, tim prije što se oni kao stručnjaci mogu lakše uključiti u izradu statuta i drugih općih akata važnih za razvoj ustanove u kojoj rade. Također, to se odnosi na izradu svih pravilnika kojima se regulira rad knjižnica i njihova strategija razvoja. Poželjno je osobno zalaganje knjižničara na uključivanju u rad različitih tijela vlastite ustanove, koja nisu nužno knjižničarska, ali čiji zaključci mogu utjecati na rad knjižnice, kao što je to rad u povjerenstvima za unapređenje kvalitete ili sudjelovanje u radu upravnih tijela.

Svi pomaci u nacionalnim okvirima izravnom razmjenom informacija, ali i djelovanjem Društva pravnih i srodnih knjižnica, omogućuju knjižničarima da se pozitivni učinci istovremeno mogu ostvarivati i kod ostalih članica mreže. To bi omogućilo kvalitetnije i djelotvornije zagovaranje na nacionalnoj, ali na regionalnoj razini. Izazov i mogućnosti zajedničkog djelovanja na regionalnoj razini,

¹¹ SEALL [citirano: 2010-11-15]. Dostupno na: <http://www.biblio-pravo.org>

¹² Hrvatsko knjižničarsko društvo osnovalo je Radnu grupu za pravne i srodne knjižnice 2008. godine na inicijativu domaćih pravnih i srodnih knjižničara, članova regionalne mreže.

mreža može ostvariti djelovanjem na sljedećim sadržajima koji su trenutno dodirne točke u cijeloj regiji: (1) Reforma visokog školstva, (2) Standardi za visokoškolske knjižnice, (3) Standardi za specijalne knjižnice, (4) Osiguranje kvalitete obrazovanja, (5) Zakoni o knjižnicama, (6) Javno zagovaranje uloge knjižnica u široj društvenoj zajednici, (7) Partnerstva s drugim sličnim udrugama.

U razradi budućih projekata, članovi Društva mogu računati na pozitivne strane dosadašnje suradnje koja se uglavnom svodi na predanost članova, mogućnost redovitog okupljanja, podršku pojedinih fakultetskih uprava i pravosudnih organizacija te međusobne sličnosti koje olakšavaju partnerstvo. Međutim, pri tom ne treba zaboravljati niti moguće loše strane ovoga udruženja, a to je prvenstveno nedostatak financijskih sredstava za veće projekte i zajedničke akcije. Nedostatak financijskih partnera također je jedan od izazova udruge, ali ujedno i opći izazov za cjelokupno knjižničarstvo u regiji koja nema većih iskustava s doniranjem privatnih fondova za potrebe knjižnica i knjižničarske struke. Uključivanjem donatora izvan struke i uključivanjem velikih odvjetničkih ureda donekle bi mogli osigurati održivost udruge.

4. Zajednički projekti

Prihvatanje i razvijanje općih načela međusobne suradnje u ovoj fazi preraslo je u pokretanje konkretnih projekata. To je moguće ostvariti uz ispunjavanje više uvjeta, od kojih izdvajamo dva. S jedne strane, to je mobilizacija svih mogućnosti osoblja Društva i provedba zamisli koje vode otvorenom pristupu pravnom znanju i praksi, a s druge strane, nužnost financijske podrške za provedbu tih zamisli.

Da bi osigurali bolje međusobno informiranje, ali i predstavljanje aktivnosti svima zainteresiranima, Društvo je pokrenulo svoju mrežnu stranicu.¹³ Iako je stranica u nastajanju, uskoro će na njoj biti omogućen pristup sljedećim rubrikama na hrvatskom i engleskom jeziku:

- Novosti – stručne aktivnosti članova društva
- O nama – osnovne informacije o SEALL, radovi članova o Društvu predstavljeni knjižničarskoj zajednici na nacionalnoj i internacionalnoj razini (PDF i PPT)
- Članstvo – podaci o članovima pojedincima i ustanovama
- Dokumenti – osnivački akti, statut i zapisnici skupština
- Skupovi – pregled održanih stručnih skupova u Neumu i zaključci
- Izdavaštvo – vodič kroz pravne i srodne knjižnice članice regionalne mreže
- Na stranici su dostupni i temeljni podaci o sjedištu i osobi za kontakt.

U tijeku je izrada Vodiča kroz pravne i srodne knjižnice kojim će članovi Društva predstaviti svoje knjižnice i omogućiti opću dostupnost tim informacijama. Uz pristup na mrežnoj stranici Društva, priprema se i tiskana verzija. Vodič će biti tiskan višejezično.

¹³ <http://www.biblio-pravo.org> [citirano: 2010-12-01]

Od nedavno, članovi Društva prihvatili su idejni nacrt zajedničkog projekta Digitalni repozitorij pravnih i srodnih knjižnica. Njime se želi potaknuti veće međusobno korištenje znanstvenih, obrazovnih i stručnih izvora informacija članica DBPSB/SEALL. Kroz zajednički digitalni repozitorij, članice Društva bi rezultate svoga znanstveno nastavnog rada učinile dostupnim unutar mreže dijeleći rezultate svojih postignuća s drugima. Zamisao je stvorena temeljem brojnih primjera u inozemnoj, a sada već i domaćoj knjižničarskoj teoriji i praksi s ciljem povećanja vlastite kompetitivnosti i pokušaja zajedničkog utjecaja na smanjenje moći monopolista znanstvenih časopisa. Time se povećava značajnost ustanove i knjižnice koja stvara i održava repozitorij, a omogućuje smanjenje financijskih troškova za cijelu znanstvenu zajednicu prema nakladnicima znanstvenih časopisa i baza podataka. Pouzdanost i dostupnost izvora informacija digitalnog repozitorija članica regionalne mreže važna je autorima, obrazovnoj i znanstvenoj zajednici i pravnoj struci. Pristup izvorima pravnog znanja značio bi mogućnost pouzdanog citiranja, pronalaženja i korištenja pravnih informacija. Među članicama, raspravljalo se o mogućnosti da se u digitalni repozitorij uvrste svi produkti intelektualnog sadržaja koje, prije svega, fakulteti proizvode svakodnevnom znanstvenom i nastavnom djelatnošću, primjerice znanstveni radovi nastavnika, sve vrste nastavnog gradiva, arhivske datoteke kolegija sustava za elektroničko obrazovanje, završni, diplomski i poslije diplomski radovi i slično. Radi složenosti postupka međusobnog povezivanja, višestrukog prikaza, pridržavanja prava na pristup za pojedine prikaze i osiguranja autorskih prava, članice Društva suglasile su se da početna faza projekta izrade digitalnog repozitorija bude usmjerena k časopisima koje izdaje većina članica mreže pravnih i srodnih knjižnica. U sljedećoj fazi, digitalni repozitorij mogao bi se proširiti i drugim sadržajima izdavačke djelatnosti članica kao i nastavnim sadržajima.

Ovo su tek neke od zadaća Društva čije ostvarenje ovisi o financijskoj podršci. Za sada ističemo uspješnu suradnju s Fondacijom Kemala Bakaršića iz Sarajeva koja podržava rad Društva u sklopu svojih ciljeva razvoja knjižničarske teorije i prakse.¹⁴

Za ostvarenje obimnijih projekata, nužno je prihvaćanje za nas relativno nove i nedovoljno poznate filozofije financiranja odgovarajućih europskih fondova javnim natječajima. Suočeni smo sa svladavanjem složenosti postupaka za osiguranje europskih financijskih sredstava, jer u tome vidimo najizgledniju podršku za realizaciju mobilnosti i partnerstva kao nužne pretpostavke ostvarenja vlastitih zamisli. Samo razmjena iskustava i učenje na primjerima dobre prakse i postignućima može unaprijediti i ostvariti ciljeve koje smo i sami postavili.

¹⁴ Više o Fondaciji Kemala Bakaršića na:
http://www.openbook.ba/fondacija_kemal_bakarsic.html [citirano: 2010-12-01]

5. Zaključak

Na kraju izlaganja, ostaje nam da se osvrnemo i na važnije zaključke panela Komisije za državne informacije i službene publikacije i Radne grupe za pravne i srodne knjižnice, koji glase:

- radi što djelotvornijeg zadovoljavanja informacijskih potreba šire društvene zajednice, važno je sustavno poticati međuinstitucionalnu i regionalnu suradnju srodnih knjižnica;
- radi razvoja demokracije i poticanja uspješnog gospodarstva, važno je približiti i olakšati široj društvenoj zajednici korištenje službenih publikacija i pravnih propisa češćim prezentacijama i izlaganjima, te
- u sklopu knjižničarske zajednice, potrebno je promovirati i olakšati korištenje službenih publikacija i pravnih propisa samim knjižničarima pa se u tom smislu predlaže izrada zajedničkog programa Komisije za državne informacije i službene publikacije i Radne grupe za pravne i srodne knjižnice pod nazivom *Pravne informacije za knjižničare*.

Sastavile
Edita Bačić
Blaženka Peradenić-Kotur